

моделювання економіки Міністерство економічного розвитку і торгівлі України

е-mail: boris.schukin@gmail.com

Круговой Владимир Васильевич,
главный специалист, Секретариат Кабинета Министров Украины

е-mail: krugoviy@i.ua

Данные об авторах

Щукин Борис Николаевич,
к.э.н., с.н.с, ведущий научный сотрудник отдела модернизации механизмов управления экономикой Государственный научно-исследовательский институт информатизации и моделирования экономики Министерство экономического развития и торговли Украины
e-mail: boris.schukin@gmail.com

Круговой Владимир Васильевич,
главный специалист, Секретариат Кабинета Министров Украины
е-mail: krugoviy@i.ua

Data about authors

Boris Schukin,

Ph.D., Senior Researcher, Leading Researcher, Department of Modernization of Economic Management Mechanisms and State Research Institute of Informatization and Modeling of the Economy Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine.

e-mail: boris.schukin@gmail.com

Volodymyr Krugovy,

Chief Specialist, Secretariat of Cabinet of Ministers (Ukraine).
e-mail: krugoviy@i.ua

DOI: 10.5281/zenodo.2581136

ОСАДЧА О.А.

Управління державним боргом України в сучасних умовах

Предмет дослідження – теоретичні та практичні аспекти формування державного боргу держави.

Метою написання статті є дослідження теоретичних основ та прикладних проблем сучасного боргового стану держави.

Методологія проведення роботи – базуються на статистичному порівнянні, що дало можливість розкрити сутність державного боргу, дослідити його динаміку та структуру, визначити проблеми державного боргу України та шляхи їх подолання. Розкрито зміст, уточнено трактування поняття «управління державним боргом», а також визначено складові елементи механізму управління державним боргом.

Інформаційну базу дослідження становлять чинне законодавство України, вітчизняні та зарубіжні публікації, дослідження з питань теорії й практики формування державного боргу. Для аналізу конкретних економічних явищ використано статистичні матеріали Міністерства фінансів України.

Результати роботи – проведено аналіз статистичних даних динаміки державного боргу України за 2014–2017 pp., що дав змогу визначити його щорічне збільшення. Запропоновані напрями управління державним боргом України, покликані забезпечити якісно новий рівень відносин в сфері формування державного боргу та сприяти його зниженню.

Висновки – оптимізація боргової політики України потребує розробку та впровадження цілісної стратегії, яка поєднуватиме завдання удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення боргової політики, короткострокові та середньострокові орієнтири управління державним боргом, інструменти радикального підвищення ефективності інвестиційної складової бюджетних видатків, стратегічні завдання переорієнтації боргової політики, зменшення боргового тягаря та розвитку альтернативних, непозичкових інструментів фінансування бюджетних видатків.

Ключові слова: державний борг, зовнішній державний борг, внутрішній державний борг, гарантований державою борг, валовий внутрішній продукт, боргова політика.

ОСАДЧАЯ Е.А.

Управление государственным долгом Украины в современных условиях

Предмет исследования – теоретические и практические аспекты формирования государственного долга государства.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Целью статьи является исследование теоретических основ и прикладных проблем современного долгового состояния государства.

Методология проведения работы базируются на статистическом сравнении, что дало возможность раскрыть сущность государственного долга, исследовать его динамику и структуру, определить проблемы государственного долга и пути их преодоления. *Раскрыто содержание, уточнена трактовка понятия «управление государственным долгом», а также определены составные элементы механизма управления государственным долгом.*

Информационную базу исследования составляют действующее законодательство Украины, отечественные и зарубежные публикации, исследования по вопросам теории и практики формирования государственного долга. Для анализа конкретных экономических явлений использованы статистические материалы Министерства финансов Украины.

Результаты работы – проведен анализ статистических данных динамики государственного долга Украины за 2014–2017 гг., что дал возможность определить его ежегодное увеличение. Предложены направления управления государственным долгом Украины, призванные обеспечить качественно новый уровень отношений в сфере формирования государственного долга и способствовать его снижению.

Выводы – оптимизация долговой политики Украины требует разработку и внедрение целостной стратегии, которая будет сочетать задачи совершенствования нормативно-правового и институционального обеспечения долговой политики, краткосрочные и среднесрочные ориентиры управления государственным долгом, инструменты радикального повышения эффективности инвестиционной составляющей бюджетных расходов, стратегические задачи переориентации долговой политики, уменьшение долгового бремени и развития альтернативных, незаемных инструментов финансирования бюджетных расходов.

Ключевые слова: государственный долг, внешний государственный долг, внутренний государственный долг, гарантированный государством долг, валовой внутренний продукт, долговая политика.

OSADCHA O.A.

Management of the state debt of Ukraine in modern conditions

Subject of research – theoretical and practical aspects of the formation of the public debt of the state.

The target of the article is to study the theoretical foundations and applied problems of modern debt status of the state.

The scientific work's methodology is based on statistical comparison, which gave an opportunity to reveal the essence of the public debt, exploring its dynamics and structure, to identify problems of public debt and ways of overcoming them. Revealed the contents, a refined interpretation of the concept «public debt management», and also defined the constituent elements of the mechanism of public debt management.

The information base of the research consists of the current legislation of Ukraine, domestic and foreign publications, studies in the theory and practice of formation of public debt. For the analysis of specific economic phenomena used statistical materials of the Ministry of Finance in Ukraine.

The results of the work – the analysis of statistical data the dynamics of public debt of Ukraine for 2014–2017 that gave the possibility to determine annual increases. Proposed directions for management of the state debt of Ukraine to ensure a qualitatively new level of relations in the sphere of formation of public debt and contribute to its decline.

Findings – the optimization of the debt policy of Ukraine requires development and implementation of a holistic strategy that will combine the tasks of improving the regulatory and institutional support debt policy, short-term and medium-term benchmarks in public debt management tools radically improve the efficiency of the investment component of the budget expenditure, strategic objectives

reorientation of debt policy, debt relief and development of alternative, Nonlending instruments for financing budget expenditures.

Key words: *public debt, external public debt, domestic public debt, publicly guaranteed debt, gross domestic product, a debt policy.*

Постановка проблеми. Сучасна світова економічна ситуація характеризується наявністю фінансових потоків, які базуються на диспропорціях соціально-економічного розвитку та зростанні залежності країн-боржників. До переліку таких країн також належить Україна. Нестабільність зв'язків із зовнішніми ринками збуту, скорочення внутрішнього споживання разом із відсутністю розвитку перспективних галузей промисловості та політична нестабільність призвели до подальшої експлуатації промислової бази, зниженню конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому ринку, занепад сільськогосподарського сектору та загального рівня життя населення. Це зумовило фінансову нестабільність країни в цілому, що, в свою чергу, спонукало до нарощення кредитних запозичень з боку українського уряду. Така ситуація загострила проблему соціально-економічного розвитку та боргової безпеки держави. Тому дослідження стану поточної боргової політики України та розробка теоретичних та практичних рекомендацій є досить актуальними.

Аналіз досліджень та публікацій з проблемами. Державний борг є предметом дослідження і дискусій багатьох учених, управління державним боргом розглядають як із точки зору важливості для фінансової політики держави, так і з точки зору перспектив формування та розвитку національної економіки. Особливої уваги заслуговують праці західних учених: Д. Рікардо, Р. Барро, Д. Бьюкенена, Р. Девіса, Р. Масгрейв, Ш. Планкарта. Теоретичним і практичним питанням державного боргу присвячено роботи українських дослідників: Н.Дубницької, В. Козюка, В. Андрущенка, Т. Вахненко, О. Плотнікова, А.Загороднього, І.Мірошниченка, Є. Новицького та ін. Віддаючи належне наявним науковим напрацюванням, подальшого дослідження потребують проблеми, що виникають під час управління державною заборгованістю в Україні та її погашенням, оскільки поглиблений аналіз проблем дасть змогу знайти шляхи їх вирішення.

Метою статті є дослідження теоретичних основ та прикладних проблем сучасного боргового стану держави.

Виклад основного матеріалу. За економічним змістом державний борг – це загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх прийнятих та непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають в дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язання, що виникають на підставі законодавства або договору [1]. Границій обсяг державного боргу визначається за ст. 18 Бюджетного кодексу України, в якій зазначено, що величина суми боргу не має перевищувати 60% фактичного річного ВВП України [2]. У разі перевищення граничної величини боргу Кабінет Міністрів України зобов'язаний вжити термінових заходів з метою зменшення суми державного боргу до встановленої величини і нижче. Розмір державного боргу розраховується у грошовій формі як непогашена основна сума прямих боргових зобов'язань держави. Стан державного боргу визначається на останній день звітного періоду та включає операції за цей день [3].

Виникнення державного боргу і накопичення заборгованості зумовлюють необхідність забезпечення ефективного управління ним.

Управління державним боргом – комплекс заходів, що здійснюються державою в особі уповноважених органів щодо визначення обсягів та умов заолучення коштів, їх розміщення і погашення, а також забезпечення платоспроможності держави [5].

У широкому розумінні управління державним боргом передбачає формування одного із напрямів фінансової політики держави, пов'язаної з її діяльністю у ролі позичальника і гаранта, що потребує комплексного підходу, координації грошово-кредитної (монетарної) та фіскальної політики, узгоджених взаємовідносин уряду та Національного банку з питань боргової політики; розроблення ефективних форм і методів зниження боргового тягаря у контексті переходу від антикризового менеджменту (тобто реструктуризації боргових зобов'язань) до стратегічного боргового менеджменту із застосуванням інструментів активного управління державним боргом. Управління боргом у вузькому розумінні варто розглядати як сукупність дій, пов'язаних

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

з підготовкою до випуску, розміщенням боргових зобов'язань держави, наданням гарантій, а також проведенням операцій з обслуговування та погашення боргових зобов'язань.

Держава для фінансування своїх потреб може мобілізувати фінансові ресурси, застосовуючи кредитні інструменти. У цьому разі вона є позичальником, а населення, підприємницькі структури, іноземні держави тощо, – кредиторами. Державні позики як правило пов'язані з бюджетним дефіцитом, будучи джерелом його покриття. В окремих випадках з допомогою державного кредиту можуть мобілізуватися кошти у фонди цільового призначення чи під цільові проекти. Крім того, до системи державного кредиту належать позики, що надаються під державні гарантії та на поповнення валютних резервів центрального банку від Міжнародного валутного фонду.

До основних методів управління державним боргом відносять:

1) пролонгацію боргу, тобто форму добровільної згоди кредиторів на відстрочення виплат за зобов'язаннями боржника; як правило, проводиться тоді, коли випуск нових позик на обслуговування раніше випущених є фінансово недоцільним;

2) анулювання частини боргу, тобто відмову уряду від погашення боргу; анулювання боргів може бути зумовлене фінансовою неспроможністю держави, її банкрутством або політичними мотивами; найчастіше подібний механізм застосовується до найменш розвинутих країн, нездатних погасити свої зобов'язання навіть у віддаленій перспективі; за певних умов часткове списання боргу економічно вигідне і кредиторам;

3) викуп боргу з дисконтом на вторинному ринку, тобто скорочення обсягу державного боргу через викуп власних боргів із дисконтом (знижкою) на вторинному ринку; такий метод реструктуризації боргу можуть собі дозволити лише деякі країни–боржники, які мають у своєму активі значні обсяги золотовалютних резервів;

4) обмін боргу на акції національних підприємств чи національну валюту, що є однією із найпоширеніших ринкових схем реструктуризації державного боргу; передбачає надання кредиторам права продажу боргів з дисконтом за національну валюту, на яку в результаті можна придбати акції національних компаній; частіше використовується безпосередній обмін (своп) боргів на акції компаній, що перебувають у державній власності;

5) тимчасовий мораторій на виплату відсотків або частини основного боргу, тобто відстрочення сплати внутрішніх або зовнішніх боргових зобов'язань, що оголошується спеціальними актами державної влади на певний строк чи до закінчення певних надзвичайних подій;

6) конверсію боргу, тобто зміну початкових умов державної позики, зокрема зміну строків позики, часу виплати, способу погашення позики, а найчастіше – зміну величини позикового відсотка (zmіну дохідності позик);

7) консолідацію боргу, тобто зміну умов позики щодо часу її чинності (тривалості) з можливою зміною величини позикового відсотка, зокрема перетворення недержавного кредиту короткострокових державних позик у довгострокові, об'єднання кількох державних позик попередніх років в одну позику; консолідація і конвертація можуть проводитись одночасно;

8) реструктуризацію зовнішнього боргу, що проводиться у рамках Паризького клубу офіційних кредиторів (реструктуризація міжурядових позик і позик, гарантованих урядом) та Лондонського клубу приватних кредиторів (реструктуризація комерційного боргу); борг перед МВФ і Світовим банком реструктуризації не підлягає [8].

Управління державною заборгованістю є одним із ключових факторів забезпечення макроекономічної стабільноті в державі. Від характеру врегулювання боргової проблеми залежать бюджетна дієздатність країни, стан її валютних резервів, а відповідно, і стабільність національної валюти, рівень відсоткових ставок, інвестиційний клімат, характер поведінки всіх сегментів фінансового ринку.

Управління державною заборгованістю є одним із ключових факторів забезпечення макроекономічної стабільноті в державі. Від характеру врегулювання боргової проблеми залежать бюджетна дієздатність країни, стан її валютних резервів, а відповідно, і стабільність національної валюти, рівень відсоткових ставок, інвестиційний клімат, характер поведінки всіх сегментів фінансового ринку.

Поточна економічна ситуація в Україні характеризується вагомим зростанням боргового навантаження, що виступає одним з базових факторів гальмування розвитку економіки країни.

На нашу думку, основними причинами зростання обсягу державного боргу в 2014–2017 pp. стали такі:

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

- політична криза, анексія АР Крим та триваєний військовий конфлікт на сході країни;
- глибока економічна рецесія, викликана перегрупуванням економічних зав'язків з міжнародними партнерами та руйнуванням інфраструктури й промислових об'єктів на частині території країни;
- фінансування за рахунок державних запозичень дефіциту державного бюджету, зростання якого обумовлене значною мірою збільшенням видатків.

Особливістю вітчизняної боргової політики, яка в умовах впливу гібридних загроз потребує значного вдосконалення та модернізації з метою забезпечення стійкості фінансової системи держави, впродовж останніх чотирьох років стало тенденційне перевищення граничних меж боргових показників, передбачених чинним українським законодавством (статтею 18 Бюджетного кодексу України передбачено співвідношення показника загального обсягу державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду до рівня 60 % річного номінального обсягу ВВП). Зокрема, йдеться про нарощування обсягу державного та гарантованого державою боргу України (табл. 1), показники якого в умовах ведення гібридної війни з боку РФ упродовж 2014 р. – 2017 р. зросли на 1458,23 млрд грн.

Порівнюючи дані за 2014 – 2015 роки, впродовж 2015 року сукупний борг збільшився на 472 млрд грн в порівнянні з 2014 роком й становим на 31.12.2015 року склав 1572 180,2 млрд грн (65 505,7 млрд дол. США), в т.ч.: зовнішній обсяг державного боргу – 1 042 719,6 млрд грн (43 445,4 млрд дол. США) та внутрішній державний борг у – 43 445,4 млрд грн (22 060,2 млрд дол. США).

Причинами таких змін стало:

- девальвація гривні, рівень якої в 2015 році склав 52,2 %⁴, внаслідок чого збільшились не лише обсяг боргу в національній валюті, а й вартість його обслуговування;

• різке падіння реального ВВП, яке за підсумками 2015 року склало близько 9,9 % проти –6,6 % в 2014 році, загострило бюджетний ризик.

- зниження внутрішнього споживчого попиту внаслідок інфляційних процесів (рівень інфляції у 2015 році становив 48,7 %) та безробіття, рівень якого (за методологією МОП) в середньому за 2015 рік становив 9,5 % економічно активного населення відповідного віку.

Аналізуючи дані за 2015 – 2016, лише впродовж 2016 р. зростання загального обсягу боргу в порівнянні із 2015 р. становило 22,8 % або 357,63 млрд грн, а темп його збільшення у 10 разів перевищив темп зростання реального ВВП⁹, що стало можливим через:

- перевищення обсягу державних запозичень і запозичень під державні гарантії над обсягом погашення державного та гарантованого державою боргу на 214,8 млрд грн;
- девальвацію гривні до іноземних валют, в яких номіновано борг (на 143,2 млрд грн, курс гривні щодо долара США зріс з 24,00 грн/дол. США на кінець 2015 р. до 27,19 грн/дол. США на кінець грудня 2016 р.);
- недоотримання бюджетом коштів від приватизації державного майна, план якої виконано на 1,1 % (188,9 млн грн) від затвердженого обсягу в 17 млрд грн.

Впродовж 2016–2017 рр. завдяки заходам з реформування фінансової сфери показники дефіциту державного бюджету зменшилися до безпечного рівня: з 689730,0 млрд грн (2,9 % ВВП) на кінець 2016 р. (внутрішній борг) до граничного обсягу дефіциту державного бюджету на кінець 2017 р. на рівні 77,6 млрд грн або 3,0 % ВВП (згідно Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік») так само, як і структура зовнішнього боргу – зріс всього на 10,9%.

Порівнюючи 2017 та 2018 роки, у 2017 році держборг України сягнув максимального значення як в абсолютному вимірі, 77,9 млрд дол, так і в спів-

Таблиця 1. Аналіз державного боргу України на 2014 – 2017 рр. (млрд. грн.)

	загальний борг			зовнішній борг		внутрішній борг	
на 31.12.2014	1 100 564,0	516449,9	88.4%	611 697,1	103.9%	488 866,9	72.1%
на 31.12.2015	1 572 180,2	471616,2	42.9%	1 042 719,6	70.5%	529 460,6	8.3%
на 31.12.2016	1 929 758,7	357578,5	22.7%	1 240 028,7	18.9%	689 730,0	30.3%
на 31.12.2017	2 141 674,4	211915,7	11.0%	1 374 995,5	10.9%	766 678,9	11.2%
на 28.02.2018	2 068 614,3	–73060,1	–3.4%	1 310 043,8	–4.7%	758 570,5	–1.1%

Джерело: складено автором на основі статистичних даних [6]

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

відношенні до ВВП країни – 84,6%, а у 2018 році зобов'язання за зовнішнім боргом становлять 3,6 млрд дол: 2,05 млрд дол на повернення тіла кредиту і 1,59 млрд дол на обслуговування відсотків. Ці зобов'язання покриватимуться коштом видаткової частини бюджету і становлять 11,4% видатків. У 2017 році цей показник становив 5,2%.

Тобто 84,3% запланованого приросту держбюджету у 2018 році, який становить 4,3 млрд дол або 125 млрд грн, мусить піти на погашення зовнішнього боргу, оскільки економіка України, на жаль, слабка. Її товарне виробництво не диверсифіковане, а експорт вразливий через високу залежність від цін на сировину: пшеницю, соняшникову олію, металопрокат та напівфа-

брикати із сталі, залізорудну сировину і кукурудзу, на які у 2017 році припало близько 50% товарного експорту країни.

Певну цікавість мають також результати порівняльного аналізу державного боргу та ВВП України.

Основною причиною збільшення державного та гарантованого державою боргу є здійснення фінансування державного бюджету за рахунок державних запозичень, в тому числі за рахунок залучення коштів від ЄС та випуску ОЗДП, капіталізація ПАТ «Державний експортно-імпортного банк України», ПАТ «Державний ощадний банк України» та ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК», девальвація національної валюти, курс якої по відношенню до долара США протягом аналізованого періоду зрос.

Таблиця 2. Динаміка сукупного державного боргу і ВВП України з 2014 по 2017 рр. (млн. грн.)

Державний борг (усього)				Валовий внутрішній продукт (ВВП)				держборг / ВВП
на 31.12.2014	1 100 564	516450	88.4%	за 2014	1 566 728	111797	7.7%	70.2%
на 31.12.2015	1 572 180	471616	42.9%	за 2015	1 979 458	412730	26.3%	79.4%
на 31.12.2016	1 929 759	357579	22.7%	за 2016	2 383 182	403724	20.4%	81.0%
на 31.12.2017	2 141 674	211916	11.0%	за 2017	2 982 920	599738	25.2%	71.8%
на 28.02.2018	2 068 614	-73060	-3.4%	за 2018				

Джерело: складено автором на основі статистичних даних [6]

Таблиця 3. Відомості щодо державного та гарантованого державою боргу України, розраховані в доларах США

Державний та гарантований державою борг України з 2014 по 2017 рр. (млн. дол. США)							
	загальний борг		зовнішній борг		внутрішній борг		
на 31.12.2014	69 794,8	-3283.4	-4.5%	38 792,2	3.3%	31 002,6	-12.8%
на 31.12.2015	65 505,7	-4289.2	-6.1%	43 445,4	12.0%	22 060,2	-28.8%
на 31.12.2016	70 970,9	5465,2	8.3%	45 604,6	5.0%	25 366,2	15.0%
на 31.12.2017	76 305,2	5334,3	7.5%	48 989,4	7.4%	27 315,8	7.7%
на 28.02.2018	76 762,7	457,5	0.6%	48 613,4	-0.8%	28 149,2	3.1%

Джерело: складено автором на основі статистичних даних [6]

Таблиця 4. Державний та гарантований державою борг України в 2018 р. (млн. грн.)

Державний та гарантований державою борг України в 2018 р. (млн. грн.)							
	загальний борг		зовнішній борг		внутрішній борг		
на 31.12.2017	2 141 674,4	79672,3	3.9%	1 374 995,5	3.8%	766 678,9	4.1%
на 31.01.2018	2 131 849,5	-9824,9	-0.5%	1 373 182,8	-0.1%	758 666,7	-1.0%
на 28.02.2018	2 068 614,3	-63235,1	-3.0%	1 310 043,8	-4.6%	758 570,5	0.0%

Джерело: складено автором на основі статистичних даних [6]

Таблиця 5. Структура державного та гарантованого державою боргу за даними Міністерства фінансів України станом на 28.02.2018

(млн. грн.)	зовнішній	внутрішній	усього
державний борг	1 036 376,3	50.1%	1 781 334,7
гарантований борг	273 667,6	13.2%	287 279,7
сукупний	1 310 043,8	63.3%	2 068 614,3

Джерело: складено автором на основі статистичних даних [6]

Отже, дослідження динаміки державного та гарантованого державою боргудало змогувизначити його позитивну динаміку. Динамічне зростання обсягів державного зовнішнього боргу України на фоні дефіцитного державного бюджету, скорочення надходжень від експорту та зменшення золотовалютних резервів не лише викликає занепокоєння, а й вимагає негайних структурних змін в економіці, подолання корупції, скорочення видатків бюджету та створення ефективної системи управління та моніторингу державного боргу і валового зовнішнього боргу України.

Мобілізація коштів з метою формування фонду фінансових ресурсів для забезпечення погашення і обслуговування державного боргу може проводитися в різних формах. Це емісія та розміщення боргових цінних паперів держави як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках; залучення кредитів державними органами управління як від вітчизняних, так і зарубіжних кредиторів, проведення взаємозаліків заборгованостей між державами. До факторів, які відносяться до непрямих форм мобілізації ресурсів відносяться: проведення додаткових первинних емісій грошових коштів центральним банком; накопичення заборгованості за виплатою заробітної плати в державному секторі економіки (пенсій, компенсацій та інших платежів населенню, передбачених законодавством); продаж забов'язань держави фінансовим установам (як правило, з дисконтом) з метою зменшення переносу виплат на віддаленіші строки; проведення роботи з ліквідації бюджетної заборгованості суб'єктів господарської діяльності.

Ефективне управління державним боргом передбачає розв'язання проблеми зниження боргового навантаження та ризику невиконання боргових забов'язань держави з використанням різноманітних методів. Одним із найпоширеніших є рефінансування державного боргу, тобто погашення основної заборгованості і процентів за рахунок засобів, отриманих від розміщення нових позик. Для успішного застосування механізму рефінансування необхідно, щоб держава мала високу репутацію держави–позичальника. Її досягнення та підтримка є важливим фактором для успішного управління державним боргом. На сьогодні репутація позичальників на світовому фінансовому ринку виражається в рейтингах, які присвоюються певній державі спеціальними агентствами відповідно до міжнародних правил рейтингування. З по-

зиції інвесторів, найбажанішим варіантом є повне, безумовне і своєчасне виконання державою своїх зобов'язань. Однак за умови неспроможності держави через певні причини забезпечити погашення позик і виплат за ними процентів, можуть прийматися рішення щодо новації, уніфікації, конверсії, консолідації, відстрочки погашення боргів або ж анулювання державного боргу.

Традиційним методом зменшення боргу є його реструктуризація. При реструктуризації боргу умови його обслуговування (процент, сума, строки сплати) переглядаються. Найпоширенішою є реструктуризація офіційного боргу, яка відбувається в рамках «Паризького клубу». Найбіднішим країнам–боржникам з метою полегшення боргового тягаря пропонується вибір одного із варіантів допомоги з боку урядів–кредиторів, які є членами «Паризького клубу». Офіційні кредитори надають такі види допомоги: часткове анулювання боргу; подальше продовження термінів дії боргових зобов'язань; зниження відсотків за обслуговування боргу. Капіталізація боргу і заміна існуючих боргових забов'язань новими є інструментами оптимізації структури зовнішньої заборгованості держави. Викуп боргу країною–боржником означає остаточне погашення її забов'язань перед кредиторами. Втім, зазначені методи зменшення боргового тягаря мають певні недоліки, що пов'язані насамперед зі скороченням валютних резервів країни–боржника та з інфляційним тиском конверсійних операцій.

Висновки

Отже, на сьогоднішній день економічна ситуація нашої країни перебуває у тяжкому стані і потребує здійснення ефективних економічних реформ та залучення додаткових коштів. Наявність дефіциту бюджету, залучення додаткових коштів і позик призводять до формування державного боргу України.

Основною умовою, яка призводить до виникнення державного боргу є неспроможність держави функціонувати на власні кошти, а неефективне використання позикових фінансових ресурсів зумовлює його зростання.

Тому з метою зменшення державного боргу, удосконалення вітчизняної практики управління зовнішнім державним боргом та мінімізації його негативних фінансово – економічних наслідків доцільно:

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

- здійснювати жорстку державну політику у сфері зовнішніх державних запозичень та застосовувати поміркований підхід до залучення зовнішніх державних позик;
- удосконалити систему органів з організації управління зовнішнім державним боргом України, чітко розмежувати їх повноваження щодо управління зовнішньоборговими зобов'язаннями держави та чітко визначити відповідальність;
- диверсифікувати джерела залучення зовнішніх позик;
- вжити заходів з метою підвищення ефективності структури державного боргу шляхом збільшення частки внутрішнього державного боргу та зменшення частки зовнішнього;
- сприяти розвитку ринку боргових державних цінних паперів, зокрема зовнішнього ринку боргових державних цінних паперів;
- активізувати спрямування зовнішніх позик на реалізацію інвестиційних програм та посилити контроль за витрачанням зовнішніх позик.

На нашу думку, для розв'язання проблеми заборгованості в довгостроковому періоді необхідне «оздоровлення» самої економіки, так як без за-безпечення динамізму її розвитку і реальної, від-чутної ефективності фінансова стабільність в країні буде коротка часною і відносною незалежно від того, які прогресивні фінансові заходи використовуються для її підтримки. Отже, слід зауважити, що оптимізація боргової політики України потребує розробку та впровадження цілісної стратегії, яка поєднуватиме завдання удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення боргової політики, короткострокові та середньострокові орієнтири управління державним боргом, інструменти радикального підвищення ефективності інвестиційної складової бюджетних видатків, стратегічні завдання переорієнтації боргової політики. зменшення боргового тягаря та розвитку альтернативних, непозичкових інструментів фінансування бюджетних видатків. Така стратегія має узгодити дії органів державної влади, уповноважених здійснювати управління державним боргом, інтегрувати боргову політику України в контекст реалізації Стратегії економічного та соціального розвитку України.

Список використаних джерел

1. Вахненко Т.П. Особливості формування державного боргу та управління його складовими в період фі-

нансової кризи / Т.П. Вахненко // Фінанси України. – 2016. – № 6. – С. 14–28.

2. Дубницька Н.І. Державний борг / Н.І. Дубницька // Переходні економічні системи. – Львів, 2017. – Вип. 6. – С. 107–108.

3. Загородній А.Г. Фінансовий словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – К.: Знання, 2002. – 566 с.

4. Капаєва Л.М. Фінансове право: навч. посіб. / Л.М. Капаєва, М.С. Лях. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 248 с.

5. Мірошниченко І.С. Зовнішня заборгованість України як чинник впливу на економічну безпеку держави в умовах Глобалізації / І.С. Мірошниченко // Облік і фінанси. – 2014. – № 3 (65). – С. 102–109.

6. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mfin.gov.ua/>

7. Романенко О.Р. Фінанси: навч.– метод. посіб. / [О.Р. Романенко, С.Я. Огородник, М.С. Зязюк та ін.]. – К.: КНЕУ, 2009. – 387 с.

8. Руденко Ю.М. Вплив державного боргу на економічний розвиток України / Ю.М. Руденко // Формування ринкової економіки. – 2017. – № 8. – С. 162–171.

9. Стан державного боргу України в умовах за-гострення фінансових ризиків, пов'язаних із гібридною війною [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/derzh_borg-d8023.pdf

References

1. Vakhnenko T.P. Specialty of the formation of public debt and management of its components during the financial crisis / T.P. Vakhnenko // Finance of Ukraine. – 2016. – No. 6. – P. 14–28.
2. Dubnicka N.I. Public debt/ N.I.Dubnicka // Transition of the economic system. – Lviv, 2017. – Vol. 6. – S. 107–108.
3. Zagorodnyi A.H. Financial Dictionary / A.H. Zagorodnyi, H.L. Voznyuk, T.S. Smovgenko. – K.: Znannya, 2002. – 566 p.
4. Kapayeva L.M. Financial Law: Teach. manual / L.M. Kapayeva, M.S.Lyah. – K.: Center for Educational Literature, 2004. – 248 p.
5. Miroshnichenko I.S. Foreign debt of Ukraine as a factor of influence on the economic security of the state in the conditions of globalization / I.S. Miroshnichenko // Accounting and finance. – 2014 – No. 3 (65). – P. 102–109.

6. Official site of the Ministry of Finance of Ukraine. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.minfin.gov.ua/>

7. Romanenko O.R. Finance: teaching method. manual / [O.R. Romanenko S.Y. Ogorodnik, M.S. Zyazuk et al.]. – K.: KNEU, 2009. – 387 p.

8. Rudenko Y.M. Influence of the State Debt on Economic Development of Ukraine / Y.M. Rudenko // Formation of a market economy. – 2017. – No. 8. – P. 162–171.

9. The state of Ukraine's debt in the context of exacerbating the financial risks associated with the hybrid war [Electronic resource]. – Access mode: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/derzh_borg-d8023.pdf

Дані про автора

Осадча Олена Анатоліївна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри інноваційних технологій професійної освіти, Національний авіаційний університет

e-mail: osayaa@ukr.net

Данніе об авторе

Осадчая Елена Анатольевна,

кандидат экономических наук, доцент кафедры инновационных технологий профессионального образования, Национальный авиационный университет

e-mail: osayaa@ukr.net

Data about the author

Olena Osadcha,

candidate of economic sciences, associate professor department of innovative technologies of vocational education, National Aviation University

e-mail: osayaa@ukr.net

DOI: 10.5281/zenodo.2581144

ГРОМОВ В.Б.

Макроекономічні умови рівноважності споживчого попиту

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні засади регулювання сукупного попиту на макроекономічному рівні, спрямованого на ефективний розвиток економіки України.

Метою дослідження є аналіз впливів споживчого попиту на умови рівноваги між виробництвом (нагромадженням) і споживанням, в тому числі розгляд напрямів оптимізації міжгалузевої структури споживчого попиту для програмування економічного розвитку.

Методи дослідження базуються на загальнонаукових засадах і фундаментальних положеннях економічної теорії, маркетингу та статистики, і включають в себе методи порівняльного економічного аналізу, економіко-математичного моделювання, прогнозування та інші.

Результатом роботи є пропозиції щодо досягнення оптимальної пропорційності між зростанням доходів населення, споживчим попитом, розвитком галузей для мінімізації макрофінансових дисбалансів і досягнення найбільш можливого в даних умовах приросту ВВП.

Галузь застосування результата. Економіка та управління національним господарством, у частині державних систем та механізмів управління економікою на міжнародному, галузевому, міжгалузевому та регіональному рівнях, методи й економічні важелі регулювання економічних процесів та їх ефективність.

Висновки. Споживчий попит є потенційною спроможністю домашніх господарств купувати для своїх потреб певні обсяги товарів і послуг. Цей обсяг і його товарна (міжгалузева) структура залежить від комплексу чинників, діючих на національному, галузевому, регіональному і корпоративному рівні.

Для макроекономічної стабільності економіки споживчий попит має постійно врівноважуватись виробництвом споживчих товарів та послуг. Дефіцит виробництва балансується інфляцією, зростанням імпорту, девальвацією національної валюти, що далі провокує фінансову нестабільність і погіршення умов для капітальних інвестицій і розвитку реального сектору.

Джерелом споживчого попиту є доходи населення. При збалансованій державній політиці реальна заробітна плата має випереджати темп приросту ВВП на 5–6 відсоткових пунктів, спожив-